

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(18)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Саввич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Кривобороденко Г. П., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Поляков О. М., д-р екон. наук, проф., Радзівеський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, проф., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Джинчарадзе Н. Г., д-р філос. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Охременко О. Р., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородин І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

М43 Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. — Вип. 2(18). — 372 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст. — ISBN 978-966-608-923-9

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник «Наукові праці МАУП» зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України «Наукові праці МАУП» визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2

ISBN 978-966-608-923-9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	6	Шкор О. Н. <i>Использование интернет-ресурсов в транспортной логистике Республики Беларусь</i>	59
Шостак Л. Б. <i>Інструменти забезпечення конкурентної позиції України у глобальному економічному просторі</i>	6	Кушнір Л. В. <i>Висвітлення питання інноваційної діяльності та управління нею у психолого- педагогічній літературі</i>	64
Дікарев О. І. <i>Стратегії та завдання економічної дипломатії України на світовому ринку енергоресурсів</i>	13	Пономаренко Т. М. <i>Загальна характеристика формування сфери освітніх послуг</i>	72
Гаврилюк Л. Л., Мельник П. П. <i>Система управління, капіталізації та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у науковій діяльності</i>	20	Масалковська А. <i>Типізація форм міжнародної економічної діяльності</i>	79
Смерічевська С. В. <i>Макроекономічні аспекти формування управлінських стратегій в інноваційному розвитку системи вищої освіти України</i>	25	Недашковська Н. В. <i>Соціально-економічні наслідки епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні</i>	87
Жаболенко М. В., Жданова Н. О. <i>Інновації в галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі</i>	28	Ютовець С. О. <i>Формування понятійного апарату управління охороною здоров'я в Україні в сучасних умовах</i>	93
Кайшева Л. І., Кулик Р. О. <i>Вибір конкурентоспроможної територіальної моделі розвитку економіки України</i>	31	Щокін Р. Г. <i>Теоретичні основи статистичного забезпечення управління</i>	102
Солопенко Р. І. <i>Методика прийняття управлінських рішень в системі інноваційного менеджменту авіаційного підприємства</i>	35	Якименко Д. В., Макул Л. Я. <i>Механізм управління економічної устойчивостью морских торговых портов</i>	108
Жучкова С. В. <i>Організація державного управління діяльністю банків в Україні</i>	40	Солопенко Т. Р. <i>Економічне обґрунтування управлінських рішень в системі міжнародного маркетингового менеджменту авіаційного підприємства</i>	112
Топалова І. А. <i>Оптимізація оподаткування прибутку підприємств</i>	45	Кобзєва О. В. <i>Порівняльні особливості управління навчальним процесом недержавних вищих закладів освіти</i>	117
Храновська Х. <i>Теоретико-методологічні основи дослідження управління якістю трудового життя</i>	52	Халамендик В. Д. <i>Миколаївський державний університет імені В. О. Сухолинського: історичний шлях і сучасність</i>	122
		Топчій С. П. <i>Напрями інвестиційної діяльності сучасних акціонерних товариств</i>	128

Л. В. КУШНІР

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 64–71

Зв'язок між соціально-економічними реформами, що відбуваються в Україні, і українською освітньою парадигмою розглядається на прикладі психолого-педагогічної інноватики.

Зміни, які відбуваються в соціально-економічному житті України в останні десятиліття, позначились на сучасному стані освіти. Впродовж останніх років змінилась її парадигма, орієнтована на входження у світове співтовариство. Переосмислене традиційне її розуміння, адже освіта сьогодні — це передусім становлення людини, її утвердження, пошук свого образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку. В Україні створено реальні умови для демократизації та гуманізації шкіл, модернізації системи управління освітою. Посилюються процеси саморозвитку загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ), і дедалі більше ми впевнюємось у тому, що їх джерелом є творча та інноваційна діяльність педагогів, яка знайшла втілення у створенні закладів освіти для обдарованих дітей, розробці та впровадженні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, посиленні зв'язків школи з наукою, зверненні до світового педагогічного досвіду. Сучасні зміни в освіті вимагають від педагогічних працівників переорієнтації на гуманістичні цінності [5].

В останні роки все більшого розвитку зазнає нова галузь наукових знань — педагогічна інноватика, яка вивчає процеси розвитку школи, пов'язані зі створенням нової практики освіти. Ці процеси називають інноваційними [14].

Розглянемо докладніше поняття “інновація”. У перекладі з грецької “інновація” означає “оновлення, новизна, зміна”. Вперше це поняття з'явилося у науковій літературі у ХІХ ст. у зв'язку із введенням нових елементів у техніці.

Сучасні вчені розглядають поняття “інновація” неоднозначно: як “процес створення, поширення й використання засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому” [22, 356]; “результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем” [18, 5]; цілеспрямований і керований процес внесення змін в освітню практику шляхом створення, поширення та освоєння нововведень [21] та ін. Розбіжності у визначенні поняття “інновація” спричинені різними підходами авторів. Одні з них вважають інноваціями лише те нове, що приводить до радикальних змін у певній системі, інші — будь-які перетворення, відходи від традиції. О. Попова вважає інновацією і процесом, і кінцевим результатом інноваційної діяльності [21]; Л. Ващенко визначає інновацією як комплексний, цілеспрямований процес створення, поширення і використання новації [3, 45]. Т. Шамова визначає інновацією як зміст та організацію нового, в той час як нововведення — лише організацією нового [27]. В. Паламарчук розглядає інновацію як результат (продукт) творчого пошуку особи або колективу, що відкриває принципово нове в науці й практиці, як результат народження, формування і втілення нових ідей. Якщо педагог відкриває принципово нове, то він є новатором, якщо трансформує наукову ідею у практику — інноватором [16]. Аналізуючи психолого-педагогічні дослідження, доходимо висновку, що найбільш ґрунтовним є визначення інновації, запропоноване Л. Даниленко: інновація — це “процес оновлення

чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети” [4, 45]. Дослідниця підкреслює, що інновація в освіті є не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращання) суб’єкта та об’єкта управління і отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й процедурою їх постійного оновлення. Освітня інновація є складовою загальної інновації і сама, у свою чергу, складається з педагогічної, соціально-економічної та науково-виробничої. Педагогічна інновація є складовою загальної інновації і характеризується новою чи вдосконаленою педагогічною системою або технологією педагогічного процесу [5].

Розглянемо також одне з ключових понять нашого дослідження — “інноваційний процес”.

У сучасних дослідженнях освітянських інноваційних процесів висувається низка проблем теоретико-методологічного характеру, що належать до інноваційної і творчої діяльності вчителів, — це розробка критеріїв оцінювання педагогічних інновацій; порівняння традиційного та інноваційного підходів до навчання; значення специфіки інноваційного циклу; з’ясування ставлення вчителя до інновацій. Набувають поширення питання співвідношення пізнання й педагогічної практики, ролі вчителя у формуванні педагогічних знань, місця дослідницького компонента у творчій діяльності вчителя та ін. На думку Т. І. Шамової, інноваційний процес містить у собі формування і розвиток змісту та організації нового [27, 136]. О. В. Попова визначає інноваційний педагогічний процес як “обумовлений суспільною потребою комплексний процес створення, впровадження, розповсюдження новацій та інновацій та зміни освітнього середовища, де здійснюється його життєвий цикл” [21, 16].

Проте для цілісного осмислення інноваційних процесів необхідно враховувати не лише суперечності, а й їх тенденції та властивості. Ми погоджуємось із твердженнями дослідників, що головними стратегічними тенденціями розвитку сучасних інновацій слід вважати спрямованість на інтенсивність та модернізацію інноваційних процесів. Л. М. Ващенко визначає інноваційний процес як “циклічний процес переходу в якісно інший стан, з ревізією застарілих норм та положень...” [3, 45].

В. С. Лазарев визначає інноваційний процес як зміни в цілях, умовах, змісті, засобах, формах і методах діяльності, які характеризуються новиз-

ною, мають високий потенціал для підвищення ефективності цих процесів в цілому або частково, можуть мати довготривалий ефект, який виправдовує матеріальні та моральні затрати на впровадження нововведення та співвідносяться з іншими нововведеннями. Він вважає, що інноваційні процеси вирішують такі завдання: виявлення недоліків педагогічної системи школи (проблемно-орієнтований аналіз); пошук та оцінювання можливостей вирішення проблем; планування змін; організація та мотивація здійснення змін у педагогічній системі; контроль за здійсненням інноваційного процесу та оцінювання результатів [9, 136].

М. М. Поташник стверджує: “інноваційний процес — це комплексна діяльність щодо створення, освоєння, використання та поширення нововведень” [25, 197]. В. А. Сластьонін і Л. С. Подимова виокремлюють два типи інноваційних процесів у галузі освіти. Перший тип — інновації, які виникають стихійно, без глибокого розуміння всіх умов, засобів і шляхів здійснення інноваційного процесу. Такі інновації не пов’язані з науковим обґрунтуванням, здійснюються на емпіричному рівні, під впливом ситуативних вимог, потребують глибокого аналізу з метою виокремлення їх позитивних сторін. Другий тип нововведень — інновації, які здійснюються на основі цілеспрямованої, науково-культивованої міждисциплінарної діяльності. На думку дослідників, управління обома типами інноваційних процесів поділяється на чотири групи: науково-контрольні функції виконують наукові організації; науково-адміністративні функції здійснюються ними при підтримці органів управління освітою; адміністративно-наукові функції здійснюють органи управління освітою на сучасних наукових засадах; політико-адміністративні функції беруть на себе органи влади [23].

Інноваційні процеси зумовлюються низкою суперечностей, що відрізняються джерелом, предметним походженням, складністю. В. Ф. Паламарчук визначає їх таким чином [15]:

- як невідповідність між старим і новим, що породжується як соціальними, так і педагогічними потребами політики становлення освіти (I рівень);
- обмеженість у часі термінів навчання і зростання обсягу наукової інформації (II рівень);
- суперечність між можливостями особистості і дійсністю, прагнення творчої особистості до пошуків нового (III рівень).

Зважаючи на означені суперечності, дослідниками, зокрема Н. Р. Юсуфбековою, було сформульовано закони перебігу інноваційних процесів [28]:

- закон незворотної дестабілізації (будь-який інноваційний процес у системі освіти неминуче викликає деструктивні зміни у соціально-педагогічному середовищі, в якому він здійснюється);
- закон фінальної реалізації (будь-який інноваційний процес, на початковому етапі якого знаходиться педагогічне нововведення, має рано чи пізно реалізуватися);
- закон стереотипізації педагогічних інновацій (педагогічна інновація, яка реалізується в інноваційному процесі, має тенденцію перетворюватися на стереотип мислення і практичної дії, тому кожна інновація приречена на рутинізацію і перетворення в гальмо на шляху реалізації освітніх інновацій);
- закон циклового повторення, або відродження педагогічних інновацій за нових умов. Тут ідеться про традиційні інновації, або ретровведення, які викликають досить сильну протидію з боку педагогів, бо вони вважають їх добре відомими, що вже вичерпали себе.

Ці закони мають велике значення для розуміння загального розвитку і суперечностей інноваційних процесів в освітній системі. Водночас перелічені закони було визначено ще у 80–90 роках ХХ ст., на перших етапах розвитку педагогічної інноватики. Ми приєднуємося до точки зору В. Ф. Паламарчук, яка на підставі подальших досліджень дійшла висновку щодо необхідності внесення коректив до наведених вище законів [17]:

1. Тенденція поширення інновацій полягає в тому, що освіта, згідно із законами синергетики, “поглинає” інновації, змінюючись лише частково. Тому незворотної дестабілізації, деструктивних змін у соціально-педагогічному середовищі не відбувається.
2. Процес виникнення інновацій має спіралеподібний характер, і реалізуються вони не завжди, що залежить від багатьох чинників (економічних, соціальних, політичних, психолого-педагогічних та ін.).
3. Генетично виникнення інновацій залежить від соціальних процесів, прогресивних змін, реформ, сплесків сонячної активності та процесів у ноосфері.

Поділяючи точку зору науковців щодо суті інноваційного освітнього процесу, доповнимо його

зміст нашим розумінням: це процедура застосування освітніх інновацій з метою якісної зміни цілей, структури, змісту, форм і методів навчання, виховання та управління.

Досить важливим моментом у глибокому пізнанні суті інновацій є їх класифікація, оскільки точне знання характеристик інновацій дає змогу правильно їх відібрати, визначити шляхи впровадження та очікувані результати. Найвідомішою є класифікація К. Ангеловські, який визначає педагогічні інновації: у змісті освіти, технології, організації, системі управління, освітній екології, а далі вони поділяються на систематичні, планові, стихійні, випадкові, спонтанні, масові, глобальні, радикальні, фундаментальні, стратегічні, істотні, глибокі, часткові, малі, зовнішні та внутрішні [1, 42]. У дисертаційному дослідженні О. Г. Козлової [8] запропоновано кілька видів класифікацій педагогічних інновацій: за типом, обсягом перетворень, об'єктом, соціальними наслідками, інноваційним потенціалом, принципом ставлення до попереднього нововведення та ін. Аналізуючи інноваційні процеси в освітніх системах, Т. І. Шамова [27] виокремлює такі інновації: у змісті освіти, що пов'язуються з удосконаленням навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників; у технологіях виховання, навчання і розвитку учнів; в управлінні школою, викликані інноваціями змістово-технологічними, необхідними для попередження неминучої суперечності між новим змістом, діяльністю, формою її функціонування та управлінням цією діяльністю; структурні зміни — інновації у функціонуванні школи, внутрішньошкільних зв'язках по горизонталі та вертикалі; режим дня, тижня, пов'язаний з різноманітним розподілом навчального навантаження. Л. А. Машкіна пропонує поділ інновацій на методологічні, цільові та методичні [12]. В. А. Сластьонін і Л. С. Подимова вважають найбільш придатною для створення системи класифікацій типологію А. І. Пригожина: за типом нововведень, механізмом здійснення, особливостями інноваційного процесу [23]. Російські вчені (О. В. Лоуренсов, М. М. Поташник, О. Г. Хомерики та ін.) поділяють інновації на основі їх відношення до попередника і виокремлюють такі, що заміщують, підмінують, відкривають або мають характер ретровведень [25].

О. В. Попова уточнює, що інновації, які заміщують, вводяться у ЗНЗ замість конкретних застарілих засобів. Прикладом такого нововведення вона вважає заміну застарілих форм дитячих організацій, які мали політичний характер (піо-

нерська, комсомольська) на волонтерські, екологічні та подібні організації. Нововведення, які відмінюють, полягають у скасуванні діяльності органу, програми, технології, якщо вони гальмуватимуть розвиток. Інновації, що відкривають, призначені для впровадження нових технологій, програм, засобів, які не мають попередників ні за призначенням, ні за метою, ні за способом виконання. Ретровведення означає впровадження школою суб'єктивно нової для неї інновації, навіть якщо вона використовувалась у педагогічній практиці, а потім втратила свою актуальність на якийсь час. Прикладом такого нововведення може бути застосування технологій Вальдорфської педагогіки, технології М. Монтесорі, С. Френе та ін. [21].

Погоджуючись із твердженням згаданих науковців, ми підтримуємо точку зору Л. І. Даниленко, яка пропонує класифікувати освітні інновації за напрямками і складовими освітнього процесу (навчання, виховання, управління). Вона поділяє інновації на масштабні і локальні та визначає локальні інновації як такі, що виникають у формах, методах і засобах освітнього процесу, масштабні — у меті, завданнях, змісті, структурі й результаті [5, 397]. Матриця масштабних інновацій, розроблена дослідницею, дає змогу визначити роль і місце будь-якої педагогічної інновації в розвитку освітнього процесу. Зокрема, до масштабних інновацій належать інновації у меті, завданнях, змісті; до локальних — групові та індивідуальні форми навчання; проектно-цільова, системно-модульна, системно-регіональна форми управління; “активні”, “інтерактивні” методи навчання; мотиваційно-ціннісні методи виховання; комп'ютерні та телекомунікаційні засоби навчання; комп'ютерні, сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології в управлінні.

Одним із ключових у нашому дослідженні є поняття “інноваційна діяльність”, яке, за філософським словником, означає засіб відтворення соціальних процесів, самореалізації людини, її зв'язків з оточуючим світом [26]. Діяльність охоплює різні форми людської активності і сфери функціонування. Науковці визначають діяльність як процес активності суб'єкта, що визначається мотивами, діями, операціями і відповідає умовам, в яких здійснюється. Метою і результатом діяльності є зміни самого суб'єкта, що полягають в оволодінні ним певними способами дії [2]. Діяльність містить систему актів, які виконує суб'єкт для досягнення кінцевої мети. Як відомо, кожна професійна діяльність вимагає певної послідов-

ності дій, розподілу уваги, напруження, подолання труднощів, своєрідних психологічних якостей особистості, характеру, специфічних здібностей. У будь-якій професійній діяльності її об'єкт і мета, як вважають дослідники, задаються ззовні, вони зумовлені потребами суспільства. Професійна педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, містить у собі мету, об'єкт, суб'єкт, результат і сам процес діяльності. Педагогічна діяльність — це самостійний вид людської діяльності, в якій реалізується передання із покоління в покоління соціального досвіду, матеріальної та духовної культури. Вона є багатоаспектною і складається з діагностичного, проектного, організаційного, комунікативного, корекційного та аналітичного видів [2]. Усі разом вони створюють систему педагогічної діяльності, предметом якої є особистість дитини та її всебічний розвиток. Структура педагогічної діяльності як системи складається з цілей, що спрямовані на розвиток особистості та діяльності, на свідомість і поведінку дітей; змісту, засобів, дій, умов, технологій, об'єкта і суб'єкта праці вчителя, досягнутих результатів [21].

Одною із різновидів педагогічної діяльності є інноваційна педагогічна діяльність, яка, на думку науковців, полягає “в оновленні педагогічного процесу, передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості” [4, 19]. З огляду на визначення наукових проблем освітньої інноватики, науковці стверджують, що саме інноваційна діяльність є її об'єктом, а предметом — освітні інновації [23]. Змістом інноваційної діяльності є технологія перетворення педагогічної системи шляхом здійснення нововведень, тобто її розвиток. Головна мета інноваційної діяльності полягає в якісному забезпеченні можливостей педагогічної системи школи, у досягненні високих освітніх результатів. Інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а й зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного процесу. Інноваційна освітня діяльність — найвищий ступінь педагогічної творчості, пошук нового у педагогічній практиці, що виявляється у цілепокладанні, визначенні мети, завдань, змісту, технології навчання та полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему [12].

Більшість зарубіжних учених вважають інноваційну діяльність одним із основних аспектів роботи сучасної школи в режимі розвитку, що характеризується послідовністю та поетапністю. Зокрема, В. І. Слободчиков визначає як ін-

новаційну будь-яку діяльність, що приводить до суттєвих змін порівняно з існуючою традицією. Інноваційна діяльність передбачає відхилення від норми, стандарту, визнаного в конкретних соціально-економічних умовах. Інноваційна діяльність залежить від двох факторів: сили інноваційних процесів і характеру їх відносин з навколишнім світом [24].

Закон України “Про інноваційну діяльність” визначає, що інноваційна діяльність спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [6]. Однак цей документ, що регламентує інноваційну діяльність у державі, стосується лише науково-технічних розробок, а інноваційна діяльність у гуманітарній сфері, у тому числі в освіті, залишається поза його межами. Проте саме ця галузь господарства і створює необхідні передумови існування інноваційної економіки. Звичайно, жодна форма суспільної практики, жоден тип виробництва не є повністю самостійними і самодостатніми, а можливості та потенціал інноваційного розвитку можуть бути забезпечені тільки у взаємозв'язку. Інноваційна діяльність має відповідати наступним вимогам: обов'язково вносити зміни в будь-яку діяльність порівняно з існуючими традиціями; бути спрямованою на вирішення комплексної проблеми, породженої зіткненням або невідповідністю традиційних норм з вимогами часу; орієнтована на інноваційний досвід; передбачати організаційно-управлінський аспект нововведень та їх нормативне закріплення в постійно змінюваній практиці [13].

Аналізуючи різні точки зору, доходимо висновку, що інноваційна педагогічна діяльність — це експериментальна і пошукова діяльність педагогічних працівників з метою розробки, проведення експерименту, апробації, впровадження і застосування педагогічних інновацій.

Важливе значення для нашого дослідження має питання управління інноваційною діяльністю ЗНЗ. Сучасні тенденції шкільного реформування зумовили виникнення нової управлінської філософії, що ґрунтується на мотиваційно-системному підході та особистісно-орієнтованій меті його здійснення. М. М. Поташник і В. С. Лазарев розуміють під управлінням цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів, яка забезпечує становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування та обов'язковий розвиток школи [25]. Якість управління педагогічним колективом зумовлюється метою освіти: формуванням вільної, демократич-

ної, творчої особистості. Теорія управління освітою та загальноосвітніми навчальними закладами розробляється останнім часом досить активно. Г. В. Єльнікова, В. І. Зверева, Г. А. Дмитренко, Л. М. Карамушка, В. І. Маслов, Н. М. Островерхова, В. С. Пікельна досліджують питання управління загальноосвітніми навчальними закладами як соціальними системами без урахування інноваційних змін, що відбуваються на початку ХХІ ст. В. І. Маслов розробив модель системи функціональної компетентності сучасного керівника педагогічного колективу, визначив функції управління навчальним процесом [11]. Систему психологічних умов підвищення результативності процесу управління розкрито Л. М. Карамушкою та Н. Л. Коломінським. В. С. Пікельною визначено основні чинники, що зумовили необхідність докорінної перебудови системи управління школою. Автор розглядає умови ефективності управління і методи її дослідження, зв'язки управління освітою з філософією, характерні ознаки наукового управління [20].

На початку ХХ ст. виникла нова галузь ефективного управління соціальними системами — менеджмент, що розглядається як “функція в організаціях; певна категорія людей, які здійснюють управлінську діяльність; спеціальна галузь, яка допомагає здійснювати цю діяльність” [10, 5–17]. Менеджмент виник у теорії управління соціальними системами в період розвитку ринкових відносин, жорстокої конкурентної боротьби. Тому на сьогодні важко переоцінити його значення в управлінні соціальними системами. Він використовується в державних і громадських організаціях, в усіх галузях господарства, де прагнуть досягти максимально ефективних результатів при мінімальних затратах [5].

Л. І. Даниленко визначено закономірності в управлінні інноваціями: пряма залежність між здійсненням інноваційної діяльності та якістю управління; обернена залежність між здійсненням інноваційної діяльності та витратами часу учасників навчально-виховного процесу на виконання своїх функціональних обов'язків. Згідно із першою закономірністю, під час здійснення інноваційної діяльності зростають рівень навчальних досягнень учнів та їхнього творчого потенціалу; кількість творчих (проектних) груп учителів і учнів у школі; кількість структурних компонентів у структурі ЗНЗ; кількість управлінських функцій керівника загальноосвітнього навчального закладу (додаються інноваційні функції); обсяги матеріально-фінансових інвестицій, спрямова-

них на розвиток загальноосвітнього навчального закладу. Відповідно до другої закономірності завдяки здійсненню інноваційної діяльності зменшуються час, витрачений учнями на опанування теоретичних знань, практичних умінь і навичок; час, витрачений керівником і педагогічними працівниками на виконання своїх функціональних обов'язків [5, 131].

Управління інноваційною діяльністю у ЗНЗ здійснюється на основі реалізації принципів гуманізації та інноваційності і передбачає істотну зміну завдань управлінської діяльності керівників, мети, змісту, форм і методів їхньої діяльності. Зокрема, метою управління загальноосвітнім навчальним закладом, що здійснює інноваційну діяльність, є постійне оновлення освітнього процесу, що дає позитивні результати; змісту — виконання керівником модернізованих управлінських функцій (прогностична, політико-дипломатична, консультативна, менеджерська, представницька), колективних і колегіальних форм управління; техніко-технологічних та економічних методів управління. Принцип гуманізації соціальних систем, у тому числі соціально-педагогічних, розкрили у своїх дослідженнях А. Маслоу та Б. Саймон, які стверджують, що реалізація принципу гуманізації можлива за умов партнерства у спільній діяльності всіх членів адміністрації, створення умов для активної участі всіх членів колективу у постановці, обговоренні й вирішенні нагальних питань для життєдіяльності колективу, врахування індивідуальних особливостей, забезпечення умов для зростання професійної компетентності працівників. Реалізуючи принцип інноваційності, керівник ЗНЗ спільно з учасниками навчально-виховного процесу вносить постійні зміни у його діяльність і тим самим покращує її результати. Л. І. Даниленко велику увагу приділяє створенню умов упровадження інновацій у загальноосвітньому навчальному закладі, факторам впливу на інноваційний процес і визначає такі основні завдання його керівника в організації інноваційної діяльності:

- постійне переведення соціально-педагогічної системи — загальноосвітнього навчального закладу — в якісно новий стан (забезпечення йому поступу від “закритої” до “відкритої” системи);
- формування інноваційної культури;
- постійна підтримка педагогів-новаторів за допомогою не лише соціальних і психологічних методів заохочення, а й матеріальних (за рахунок отримання інвестицій);

- створення умов (соціальних, організаційних, психологічних) для здійснення експериментальної діяльності;
- забезпечення участі школи у реалізації інноваційних освітніх проектів;
- залучення інвесторів.

Ми поділяємо точку зору дослідниці щодо ролі, яку повинні відігравати інноватори (“агенти змін”) в організації інноваційної діяльності закладів освіти. Виходячи із запропонованого розподілу ініціаторів інновацій (“агентів змін”) на “зовнішніх” і “внутрішніх”, ми вбачаємо тут особливу роль міських науково-методичних центрів. Саме вони мають взяти на себе функцію “зовнішніх агентів змін”, оскільки мають усі можливості для діагностування і прогнозування інноваційних процесів, організаційно-методичного забезпечення управління ними.

Науковці звертають особливу увагу на необхідність реалізації основних функцій управління у процесі діяльності шкіл: планування, організації, координації, контролю та регуляції [19, 59–61].

Виходячи з теми нашого дослідження нас особливо цікавила така функція управління, як організація, зокрема, інноваційної діяльності ЗНЗ.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить, що проблеми організаційного забезпечення інноваційної діяльності активно розробляються в науковій літературі. “Організація як функція управління, — підкреслює В. І. Зверева, — має найбільший вплив на керуючу та керовану підсистему, формує, організує, перетворює їх, розвиває внутрішньо-структурні та зовнішні зв'язки” [7, 24]. Організація в системі внутрішньошкільного управління, на думку дослідниці, по-перше, визначає роль і місце кожного члена колективу в досягненні поставлених цілей і дає відповіді на запитання “хто” і “що; по-друге, забезпечує їх ефективну взаємодію у процесі досягнення цілей, що дає можливість відповісти на питання “чим” і “як” та “де” і “коли”; по-третє, створює систему необхідних організаційних відносин і таким чином зумовлює вирішення питань “хто” і “з ким”, “кого” і “куди”. Для нашого дослідження особливе значення має обґрунтування сутності організаційно-педагогічної діяльності, що здійснюється в чотири етапи:

- вибір і формування мети діяльності;
- відбір засобів її реалізації;
- добір і підготовка виконавців, визначення організаційних відносин між ними;
- оцінювання результатів діяльності.

Особливого значення набуває організаційна функція у процесі управління інноваційною діяльністю ЗНЗ, адже після того, як визначено мету, завдання і прогнозовано-можливі наслідки впровадження нововведення, виникає потреба в організації реалізації інновації.

Рівень організації інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів залежить від розвитку теоретичної бази освітньої інноватики та опанування педагогічними колективами закладів освіти.

Звичайно, для здійснення інноваційної освітньої діяльності ЗНЗ необхідні матеріальні та інтелектуальні додаткові витрати. Тому сучасні дослідники розглядають інноваційну освітню діяльність як одну із форм інвестиційної діяльності. Інноваційна освітня діяльність, вважає Л. І. Даниленко, це, по-перше, діяльність з удосконалення чи оновлення освітньої теорії та практики шляхом розробки, експериментальної перевірки, апробації, опанування та збереження освітніх інновацій; по-друге, вид інвестиційної діяльності навчальних закладів, що характеризується їх участю у систематичному проведенні експериментальних досліджень змісту навчально-виховного процесу, технологій навчання і виховання учнів, управління, наслідком якої є суттєве підвищення їхньої результативності; по-третє, це процес суттєвих змін результатів освітньої діяльності навчальних закладів і, нарешті, це механізм залучення інвестицій [5, 62].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем педагогічної інноватики дає нам змогу дійти висновку, що основні поняття, закони й закономірності інноваційних процесів управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах знайшли достатнє відображення у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Водночас з'ясовано, що проблема організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю ЗНЗ у наукових дослідженнях висвітлена недостатньо, невизначені концептуальні засади, зміст і технологія діяльності науково-методичних центрів в умовах великого міста щодо організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю ЗНЗ.

Література

1. Ангеловски К. Учителя и инновации. — М.: Просвещение, 1991. — 159 с.
2. Байкова Л. А., Гребенкина Л. К. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учеб. пособие. — М.: Пед. о-во России, 2000. — 250 с.
3. Ващенко Л. М. Управление инновационными процессами в общей средней школе региона: Моногр. — К.: Вид. об'єднання "Тираж", 2005. — 380 с.
4. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів діяльності директора загальноосвітньої школи: Моногр. — К.: Логос, 2002. — 140 с.
5. Даниленко Л. І. Управление инновационной деятельностью в общеобразовательных учреждениях: Моногр. — К.: Міленіум, 2004. — 358 с.
6. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-IV.
7. Зверева В. И. Организационно-педагогическая деятельность руководителя школы. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Новая шк., 1997. — 320 с.
8. Козлова О. Г. Подготовка учителя до инновационной деятельности в системе послыдипломной освіти: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — К., 1999. — 20 с.
9. Лазарев В. С. Системное развитие школы. — 2-е изд. — М.: Пед. о-во России, 2003. — 304 с.
10. Маскон М., Альберт М., Хелоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. — М.: Дело, 1992. — 700 с.
11. Маслов В. І., Шаркунова В. В. Принципи менеджменту в установах освіти // Освіта і управління. — 1997. — № 1. — С. 77–84.
12. Машкіна Л. А. Подготовка студентов педагогических училищ та колледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах: Дис. ... канд. пед. наук. — Рівне, 2000. — 262 с.
13. Норе Е. Технология организационно-групповой учебной деятельности. — Николаев, 1998. — 75 с.
14. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: Наук.-метод. посіб. / За ред. Л. І. Даниленко. — К.: Логос, 2001. — 185 с.
15. Паламарчук В. Ф. Системний підхід до впровадження педагогічних ідей у практику роботи школи // Рад. шк. — 1987. — № 12. — С. 16–20.
16. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці // Педагогічні інновації у сучасній школі. — К.: Освіта, 1994. — С. 5–9.
17. Паламарчук В. Ф., Даниленко Л. І. Сучасні тенденції розвитку школи в контексті європейського вибору // Педагогічні інновації, ідеї, реалії, перспективи: Інтернет-конф. Ін-ту педагогіки і ЦППО АПН України. — К., 2003.
18. Педагогічні інновації у сучасній школі. — К.: Освіта, 1994. — 315 с.
19. Пикельная В. С. Теоретические основы управления: школоведческий аспект. — М.: Высш. шк., 1990. — 175 с.
20. Пекельна В. С. Теорія і методика моделювання управлінської діяльності: школознавчий аспект: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. — К., 1993. — 44 с.
21. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в ХХ ст. — Д.: ОВС, 2001. — 256 с.

22. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. — К.: Освіта, 1997. — 400 с.
23. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. — М.: Магистр, 1997. — 224 с.
24. Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования // Инновации в образовании. — 2003. — № 2. — С. 4–28.
25. Управление развитием школы: Пособие для руководителей образовательных учреждений / Под ред. М. М. Поташника, В. С. Лазарева. — М.: Новая шк., 1995. — 464 с.
26. Философский энциклопедический словарь. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 576 с.
27. Шамова Т. И., Капустин Н. П., Третьяков П. И. Управление образовательными системами. — М.: ВЛАДОС, 2002. — 320 с.
28. Юсуфбекова Н. Р. О педагогической инноватике // Сов. педагогика. — 1991. — № 11. — С. 21–25.

Інноваційні педагогічні процеси досить докладно висвітлені у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Однак проблема організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю потребує детальнішого дослідження.

Инновационные педагогические процессы достаточно подробно освещены в работах зарубежных и отечественных исследователей. Однако проблема организационно-методического обеспечения управления инновационной деятельностью нуждается в более детальном исследовании.

Innovative pedagogical processes are analysed in detail in works of foreign and domestic researchers. However the problem of organizational — methodical maintenance of management of innovative activity requires more detailed research.

Надійшла 18 грудня 2007 р.